

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 10

Засновано у 2013 році

Рівне – 2018

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 10

Founded in 2013

Rivne – 2018

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 10 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 188 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222)

Свідectво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Лєвовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м Ченстохова (Республіка Польща).

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Немеш Олена Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 4 від 27 квітня 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Key words: *sex-role identification, psychological welfare, family couple, masculinity, femininity, androgyny, prosperous (constructive) family couples, disadvantaged (destructive) family couples.*

УДК 159.9.072-026.15

О. І. АРТЕМОВА, І. А. ДРУЖИНІНА

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЕДУЧОГО ТРЕНІНГОВИХ ГРУП

Зміст статті полягає у дослідженні особливостей розвитку креативності як професійної та особистісної якості майбутнього практичного психолога у процесі проведення тренінгових занять та навчання ведучих тренінгових груп.

Підготовка практичних психологів до різних аспектів професійної діяльності передбачає використання широкого спектра форм та методів навчання. Одним зі способів подолання репродуктивного підходу в підготовці практичних психологів є підвищення активності суб'єктів навчального процесу та впровадження активно-творчих форм і методів навчання майбутніх спеціалістів. Яскравою особливістю активно-творчих методів є проведення різного роду тренінгів і ефективне навчання ведучих тренінгових груп, навиками яких повинен володіти кожен психолог. Ефективність тренінгу залежить від особистості тренера, від його уміння створити в групі атмосферу емпатії, щирості, саморозкриття, теплі взаємини між членами групи і ведучим. Креативність і є тією особистісною якістю, яка дозволяє ведучому піклуватися про створення максимально сприятливих умов для самопізнання, самоактуалізації та розвитку учасників групи, що і забезпечує ефективність тренінгової роботи.

Проблеми професійної підготовки майбутніх практичних психологів до роботи з різними категоріями клієнтів розкриваються саме через розкриття креативного потенціалу ведучих тренінгових груп. Ведучий повинен мати великий запас терпіння, оскільки впродовж роботи він може зустріти зовсім різних людей, зіткнутися з різними проблемами, для розв'язання яких потрібні витримка, вольовий самоконтроль, гнучке і дивергентне мислення. Сам тренінг – найефективніша технологія навчання конкретним навичкам і умінням, а креативність – риса особистості, запорука професіоналізму.

Ключові слова: *креативність, риса, професіоналізм, тренінг, тренінгові технології, ведучий тренінгових груп.*

Содержание статьи заключается в исследовании особенностей развития креативности как профессионального и личностного качества будущего психолога в процессе проведения тренинговых занятий и обучения ведущих тренинговых групп.

Подготовка практических психологов к различным аспектам профессиональной деятельности предполагает использование широкого спектра форм и методов обучения. Одним из способов преодоления репродуктивного подхода в подготовке практических психологов является повышение активности субъектов учебного процесса и внедрение активно-творческих форм и методов обучения будущих специалистов. Яркой особенностью активно-творческих методов является проведение различного рода тренингов и эффективное обучение ведущих тренинговых групп, навыками которых должен обладать каждый психолог. Эффективность тренинга зависит от личности тренера, от его умения создать в группе атмосферу эмпатии, искренности, самораскрытия, теплые отношения между членами группы и ведущим. Креативность и является тем личностным качеством, которая позволяет ведущему заботиться о создании максимально благоприятных условий для самопознания, самоактуализации и развития участников группы, и обеспечивает эффективность тренинговой работы.

Проблемы профессиональной подготовки будущих практических психологов к работе с различными категориями клиентов раскрываются именно через раскрытие креативного

потенциала ведущих тренинговых групп. Ведущий должен иметь большой запас терпения, поскольку на протяжении работы он может встретить совершенно разных людей, столкнуться с различными проблемами, для решения которых требуются выдержка, волевой самоконтроль, гибкое и дивергентное мышление. Сам тренинг – эффективная технология обучения конкретным навыкам и умениям, а креативность – черта личности, залог профессионализма.

Ключевые слова: креативность, качество, профессионализм, тренинг, тренинговые технологии, ведущий тренинговых групп.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх практичних психологів – це цілісний навчально-пізнавальний процес, важливою особливістю якого є поєднання оволодіння фаховими знаннями та вміннями із формуванням необхідних особистісних якостей майбутніх працівників. Сучасний фахівець має бути не лише професійно підготовленим до майбутньої діяльності, а й уміти самостійно орієнтуватися в новому потоці знань та передових технологій, творчо підходити до вирішення професійних завдань, мати гнучке, динамічне, позбавлене стереотипів мислення. Результатом підготовки майбутніх практичних психологів є їх готовність до виконання різних видів професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес підготовки майбутніх практичних психологів до різних видів професійної діяльності став предметом дослідження багатьох науковців, зокрема фундаментальні концепції та оригінальні технології розроблені в працях дослідників (Д. Богоявленська, О. Бондаренко, В. Панок, Є. Пряжнікова, Н. Пряжніков, Л. Уманець, Н. Чепелева та інші). Професійну підготовку психолога сучасні дослідники розглядають через розвиток у майбутніх фахівців професійного мислення (С. Максименко, В. Панок), соціальної активності (О. Бондаренко, М. Гуліна, Д. Пенішкевич, В. Сагарда, Д. Струннікова), професійної креативності (С. Марков, В. Моляко), професійної компетентності (І. Зязюн, В. Панок, В. Рибалка, М. Шаплавський), критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності (М. Бауер, М. Іванчук, Л. Карамушка, С. Максименко, Н. Ничкало), формування творчого потенціалу особистості майбутнього практика (Ж. Вірна, І. Іщук, О. Киричук, В. Ковальов, Н. Ничкало, В. Рибалка), формування пізнавальної активності (Т. Алексеєнко), розвиток загальної та психологічної культури (В. Рибалка) як підготовку до науково-дослідницької діяльності (П. Горностай, М. Гуліна, Л. Карамушка, С. Максименко).

Педагогічні та психологічні аспекти розвитку творчих здібностей особистості, формування її креативного потенціалу досліджували В. Андреев, Д. Богоявленська, Е. Боно, М. Волах, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, О. Кульчицька, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Сисоєва, Р. Стернберг, Б. Теплов, Е. Торренс та інші науковці. Особливості розвитку креативності в професійній підготовці розглядали в своїх працях Т. Андрущенко, В. Бондарьова, З. Заболотських, І. Колобутіна, Н. Мілютіна, А. Морозов, С. Овчинникова, Т. Стародубцева, Л. Степанова, Г. Фомченкова та ін. Умови, які сприятимуть формуванню креативності особистості системи вищої освіти, вивчали М. Воллах, Н. Коган, П. Торренс, А. Маслоу, К. Роджерс, Д. Богоявленська, Л. Дорфман, А. Матюшкін, В. Чудновський, В. Юркевич.

Підготовка практичних психологів до різних аспектів професійної діяльності передбачає використання широкого спектра форм та методів навчання. Умовно серед них можна виділити дві групи: традиційно-репродуктивні та активно-творчі. До першої групи відносимо лекції, практичні та семінарські заняття, самостійну роботу та ін. Другу групу становлять такі форми та методи навчання, як тренінг, дискусія, олімпіада, науково-практична конференція, науково-дослідна робота студентів, ділова гра, аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи тощо. Традиційно-репродуктивні форми та методи навчання є базовими для побудови навчально-виховного процесу, але їх недостатньо для підготовки творчої особистості кваліфікованого фахівця.

Основними недоліками системи навчання, побудованої на основі використання виключно традиційно-репродуктивних методів навчання, є недостатня підготовленість

студентів до практичної діяльності, низький рівень творчого розвитку та самореалізації викладачів і студентів, слабкий зворотний зв'язок між студентом та викладачем. Одним зі способів подолання репродуктивного підходу в підготовці практичних психологів є підвищення активності суб'єктів навчального процесу та впровадження активно-творчих форм і методів навчання майбутніх спеціалістів. Яскравою особливістю активно-творчих методів є проведення різного роду тренінгів і ефективне навчання ведучих тренінгових груп, навиками яких повинен володіти кожен психолог.

Формулювання цілей статті. Метою є розкриття досвіду використання тренінгів в процесі навчання з метою розвитку креативності майбутнього практичного психолога і тренера, що є запорукою розвитку їхнього професіоналізму.

Виклад основного матеріалу. В основі проведення тренінгів лежить спонукання до мисленевої та практичної діяльності, стимульована активність студентів, збільшення частки самостійної творчої роботи. Проблеми професійної підготовки майбутніх практичних психологів до роботи з різними категоріями клієнтів розкриваються через розкриття креативного потенціалу ведучих тренінгових груп.

Аналіз наукової літератури [1, С.19] в контексті досліджуваної проблеми дозволяє визначити необхідні якості майбутнього практичного психолога, які сприятимуть успішному розвитку креативного потенціалу особистості в процесі навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі: чуйність і такт; уява; вміння використовувати стандартні прийоми в нестандартних ситуаціях; розумова активність; творча сміливість; інтуїція; артистизм та формування свого творчого бачення; розвиток творчої ініціативи; уміння створювати та вирішувати проблемні ситуації; допитливість та спостережливість; здатність долати стереотипи; чіткість знань та швидкість навчання; працьовитість та наполегливість; прагнення здобути знання, необхідні для виконання конкретної професійної роботи; здатність віднайти головне в різних за змістом проблемах; відмова від авторитаризму та категоричних тверджень; уміння вести творчий пошук; легкість асоціювання; здібність виявити головне в проблемі раніше, ніж деталі; здатність переносити функції одного предмета на інший; здатність любити свою професію і себе у процесі професійної діяльності; здатність творчо та компетентно вирішувати проблемні питання; здатність чітко і вміло спрогнозувати результат; здатність приймати самостійне рішення; здатність саморозвиватися та самовдосконалюватися в процесі професійної діяльності. З огляду на вищеперерахований комплекс якостей особистості, що є необхідним для формування креативної особистості майбутнього практичного психолога, ми можемо стверджувати, що креативність – це і своєрідний комплекс здібностей особистості, які мають можливість проявлятися і в мисленні, і в діях, і в почуттях, і в комунікації, і в різноплановій діяльності майбутнього практичного психолога.

Ведучі тренінгових груп повинні мати такі особистісні якості, які дозволили б йому піклуватися про створення максимально сприятливих умов для самопізнання, самоактуалізації та розвитку учасників групи, що і забезпечує ефективність тренінгової роботи. Успіх тренінгової групи визначається передусім не системою вживаної психотехніки, завдань, вправ, не психологічному інструментарію відводиться принципове значення (хоча це дуже важливо), а особистісним характеристикам ведучого. Ефективність тренінгу залежить від особистості тренера, від його уміння створити в групі атмосферу емпатії, щирості, саморозкриття, теплі взаємини між членами групи і ведучим [4]. Бажано, щоб ведучий мав такі особистісні якості, які дозволили б йому піклуватися про створення максимально сприятливих умов для самопізнання, самоактуалізації та розвитку учасників групи, що і забезпечує ефективність тренінгової роботи. І в будь-якому разі це має бути людина, здатна керувати і знаходити спільну мову з людьми різного віку, професій, рівня освіти, характеру, статті. Ведучий повинен мати великий запас терпіння, оскільки впродовж роботи він може зустріти зовсім різних людей, зіткнутися з різними проблемами, для розв'язання яких потрібні витримка і вольовий самоконтроль. Помилки тренера є основною причиною неефективності тренінгу, хоча сам тренінг – найефективніша технологія навчання конкретним навичкам і умінням.

Креативний потенціал ведучих тренінгових груп є цілісна динамічна особистісна властивість майбутнього фахівця, яка являє собою невичерпний ресурс творчих психологічних здібностей, здатність до інтелектуально-творчої ініціативної соціально-комунікативної активності та цілеспрямованої творчої діяльності, що актуалізують самореалізацію, професійний саморозвиток та формування професійно-значущих якостей особистості психолога.

Психологічний тренінг – один з найефективніших методів засвоєння інформації в групі. Тренінг – не лекція та не семінар, на тренінгу учасники в практичних ситуаціях формують свою думку та відпрацьовують навички. Тренінг, перш за все, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання ініціалізують весь потенціал людини: рівень та обсяг її видів компетентностей, які необхідні в професійній діяльності (соціальної, соціально-психологічної, цілевизначальної, комунікативної, технологічної, продуктивно-результативної, прогностичної, аналітико-синтетичної, ситуативної, організаційної, емоційної та інтелектуальної), а також самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо [4]. Креативність є важливою якістю особистості, як в професійному, так і в особистісному розвитку психолога і запорукою професіоналізму, що дає можливість розкрити перераховані компетентності. Тренінг – це насамперед навчання, що опирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, окрім отримання нової інформації, мають можливість відразу використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Сьогодні значна увага приділяється інтерактивним методам, що використовуються із застосуванням навчальних комп'ютерних програм, які реалізують більш дієвий підхід до знань. Засобами реалізації зазначеного підходу слугують комплекси програмно-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор та сенсорна дошка), які забезпечують можливість організації навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтерактивного навчання.

Інтерактивні методи захоплюють студентів, пробуджують у них інтерес та стимулюють мотивацію, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість студентів залежать від умінь, стилю роботи конкретного практичного психолога. Вони вимагають проектування й розроблення таких засобів навчання, які б дозволили поєднати різні види інформаційного середовища (тексти, музику, графіку, звук, реалістичні зображення) з діяльнісною (інтерактивною) формою навчання, що дає можливість підвищити мотивацію навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації, мультимедійного подання об'єктів вивчення. Під час тренінгу ведучому необхідно створити неформальне, невимушене спілкування учасників тренінгу, яке відкриває групі безліч варіантів розв'язання проблеми, сприяє розвитку групової динаміки, міжособистісних взаємин і норм у групі, заради якої вона зібралася або була сформована. Як правило, учасники в захваті від тренінгових занять, тому що ці методи роблять процес пізнання цікавим та не обтяжливим. Саме тренінгові заняття розвивають креативність і розкривають творчий потенціал особистості майбутнього практичного психолога.

Тренінгова група – це спеціально створена група, учасники якої за сприяння ведучого (тренера) включаються в інтенсивне спілкування, спрямоване на досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань [4]. Загальною метою проведення тренінгу як форми та методу активно-творчого навчання є створення психолого-педагогічних умов для розвитку й підвищення пізнавальної активності та пізнавальної самостійності студентів. Креативність – це якість ведучого тренінгових груп, що стимулює пізнавальну активність та пізнавальну самостійність. Для ефективного функціонування тренінгової групи важливо, щоб умови, які в ній моделюються, в ідеалі нагадували окремі ситуації з реального життя. Тоді кожен з учасників зможе самостійно облаштувати свій життєвий простір поза межами групи з привнесенням психологічної атмосфери, запозиченої з наявного досвіду тренінгової роботи [3].

У Рівненському державному гуманітарному університеті на психолого-природничому факультеті з ініціативи деканату заснована і успішно функціонує Школа волонтерів, яка надає можливість активним і цілеспрямованим студентам-психологам розвивати професійно

важливі якості і навички групової та індивідуальної роботи зокрема в межах наступних напрямків:

- геронтопсихологія – проведення різноманітних занять з людьми похилого віку в Університеті третього віку, створеного Здолбунівським районним територіальним центром соціального обслуговування;
- робота з людьми з обмеженими можливостями, де проводяться тренінги на різну тематику у групі взаємодопомоги людей з обмеженими можливостями з психоневрології «Фелікс»;
- робота з дітьми з особливими потребами;
- робота з дітьми-сиротами на базі Рівненського обласного будинку дитини;
- тренінгова робота із студентами РДГУ «Арт-студія саморозвитку», на заняттях якої учасники особистісно зростають і розвиваються, використовуючи різні методи арт-терапії.
- група емоційного розвантаження, де волонтери допомагають всім бажаючим зняти стрес та отримати емоційну розрядку.

Девіз ведучих тренінгових груп наступний: «Якщо ти креативний, відповідальний, готовий допомагати іншим та розвиватися, тоді тобі до нас!»

Креативність – це якість, базисна характеристика ведучих тренінгових груп, яка сприяє формуванню креативної особистості, яка реалізує себе творчо, соціально та професійно; особистістю із яскраво вираженим прагненням до підтримки та допомоги іншим, яка вміє будувати гармонійні взаємовідносини з іншими; особистістю, що вміло реалізує свої знання на практиці, передбачає нові ситуації, демонструє впевненість у своїх здібностях; особистістю, що активно культурно розвивається, бере участь у різноманітних творчих ініціативах, освоює різноманітні творчі види діяльності; особистістю, що професійно удосконалюється, використовує нові технології та ресурси для підвищення своєї конкурентоспроможності; особистістю, котра добре проінформована про соціальні, освітні, політичні та інші проблеми суспільних відносин [1, С. 20]. Науково-змістова розробка і реалізація програми розвитку креативної особистості майбутнього психолога та впровадження особистісно-креативного підходу в процесі навчання студентів психологічних факультетів на основі розкриття їх креативного потенціалу сприятиме підвищенню продуктивності навчання, сформує мотивацію до оволодіння професійною майстерністю.

Проблема оптимізації особистісно-професійного розвитку майбутнього практичного психолога, що передбачає формування креативної особистості процесі проведення тренінгових занять, здатної гнучко та успішно адаптуватися до умов нових соціальних реалій, генерувати нові ідеї, творчо мислити, є однією з найактуальніших у системі психологічної освіти. Креативність виражається сприйнятливістю, чутливістю до проблем, відвертим ставленням до нових ідей і здатністю руйнувати стереотипи з метою створення нового, отримання незвичайних рішень життєвих проблем. Вагомим є і те, що вона виділяє творчу індивідуальність, яка, будучи вагомою характеристикою професійної творчості, визначається як інтегральна креативно-особова категорія, яка об'єднує: інтелектуально-творчу ініціативу; інтелектуальні здібності; об'ємність та глибину знань; схильність до творчого сумніву; здатність вести внутрішню творчу боротьбу; відчуття новизни, жага пізнання; уміння бачити незвичайне в проблемі; професіоналізм [2].

Відповідно до психологічної моделі розвитку креативного потенціалу ведучих тренінгових груп нами були виділені такі його структурні компоненти: 1) психологічна готовність до творчої діяльності як передумова здійснення творчої професійної діяльності; 2) наявність професійно-значущих якостей як активних елементів психологічного ресурсу особистості; 3) пошуково-перетворювальна й пізнавальна активність, які виступають джерелом загальної активності, внутрішнім генератором творчої діяльності, що сприяє повноцінній реалізації особистісного ресурсу в професійній сфері; 4) особистісна креативність; 6) соціальна креативність; 7) творчі здібності особистості, що визначають напрям та способи здійснення творчої діяльності, призводять до збагачення індивідуального

та професійного досвіду і сприяють розвитку креативного потенціалу майбутнього практичного психолога.

Для визначення основних засад розвитку креативного потенціалу майбутніх практичних психологів в умовах професійної підготовки ми розглядаємо особистість студента як суб'єкта навчально-виховного процесу, креативність як властивість креативної особистості майбутнього професіонала, проблему формування необхідних властивостей креативної особистості майбутнього практичного психолога. Розвиток креативного потенціалу майбутнього психолога обумовлений активізацією психологічних умов, що охоплюють три взаємопов'язані та взаємообумовлені сфери, а саме: конативну (загальна й творча активність, впевненість у собі та власних діях, допитливість, гнучкість у комунікативній діяльності, екстравертованість у взаємодіях, самоактуалізація потенціалів), пізнавально-емоційну (вербальна креативність, творче мислення й уява, ірраціональність) та соціально-психологічну (соціальна креативність, соціальні цінності, соціальна корисність).

Серед педагогічних умов, які сприяють інтенсифікації творчих пошуків студентів, виявлено створення позитивного креативного мікросередовища, атмосфери психологічної безпеки, захищеності, комфорту, невимушеності та свободи за рахунок підтримки творчих починань особистості; ціннісне ставлення до проявів творчості (безумовне оцінювання майбутніх фахівців як стимул до конструктивної та плідної співпраці й співтворчості); індивідуальний творчий стиль професійної діяльності викладача; застосування методів проблемного навчання, методів активізації творчого мислення, евристичних прийомів, дивергентних завдань та запитань відкритого типу.

Конкретизуємо умови, в яких може успішно формуватися особистість майбутнього професіонала у процесі навчально-виховної діяльності вищого навчального закладу: відхилення від заданих умов навчання чітко контролюються; підтримання самостійності в розробках, узагальненнях, висновках; стимулювання відповідальності і незалежності; стимулювання набуття нових знань, умінь і навичок; стійка увага до творчості особистості з боку однокласників та викладачів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. На сучасному етапі розвитку та реформування вищих навчальних закладів важливим є гармонізація навчально-виховного процесу, гуманізація та оптимізація навчання, виховання гармонійної особистості, здатності до професійної реалізації з високим духовним креативним потенціалом, яка компетентно реагує на всі ситуації. Креативність є запорукою професіоналізму психологів, які успішно розкривають себе у ролі ведучих тренінгових груп.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці теоретико-методичних засад використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій для розвитку професійної креативності майбутніх практичних психологів, практикуючих психологів, тренерів, форм та методів саморозвитку креативних умінь та навичок майбутніх спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Артемова О. І. Розвиток креативного потенціалу майбутніх практичних психологів в процесі професійної підготовки / О. І. Артемова // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – 2014. – Вип. 3. – С. 19–22.
2. Вишнякова Н. Ф. Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.03 / Н. Ф. Вишнякова. – М., 1996. – 24 с.
3. Дружиніна І. А. Роль і місце тренінгових технологій у підготовці практичного психолога / І. А. Дружиніна // Психологічні перспективи. – 2011. – Т. 3. – С. 204–211.
4. Федорчук В. М. Роль ведучого в організації психологічного тренінгу : тренінг особистісного зростання [Електронний ресурс] / В. М. Федорчук. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>.

References

1. Artemova O. I. Rozvytok kreatyvnoho potentsialu maybutnikh praktychnykh psykhologiv v protsesi profesiynoyi pidhotovky / O. I. Artemova // Psykholohiya: realnist i perspektyvy : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. humanit. un-tu. – 2014. – Vyp. 3. – S. 19–22.
2. Vishnyakova N. F. Psikhologicheskiye osnovy razvitiya kreativnosti v professional'noy akmeologii : avtoref. dis. ... d-ra psikhol. nauk : 19.00.03 / N. F. Vishnyakova. – M., 1996. – 24 s.
3. Druzhynina I. A. Rol i mistse treninhovykh tekhnolohiy u pidhotovtsi praktychnoho psykhologa / I. A. Druzhynina // Psykholohichni perspektyvy. – 2011. – T. 3. – S. 204–211.
4. Fedorchuk V. M. Rol veduchoho v orhanizatsiyi psykhologichnoho treninhu : treninh osobystisnoho zrostannya [Elektronnyy resurs] / V. M. Fedorchuk. – Rezhym dostupu : <http://pidruchniki.com>

Artemova O.I., Druzhynina I.A. CREATIVITY AS A GUARANTEE OF PROFESSIONALISM OF THE LEADING TRAINING GROUPS.

The aim of the article is to study the peculiarities of the development of creativity as a professional and personal quality of the future practical psychologist in the process of conducting training sessions and training of training group instructors.

The training of practical psychologists in various aspects of professional activity involves the use of a wide range of forms and methods of training. One way to overcome the reproductive approach in the training of practical psychologists is to increase the activity of subjects of the educational process and the introduction of active-creative forms and methods of training future specialists. A striking feature of active-creative methods is conducting various types of trainings and effective training of training group instructors, which should be mastered by every psychologist. The effectiveness of the training depends on the personality of the trainer, on his ability to create in the group the atmosphere of empathy, sincerity, self-disclosure, warm relations between the members of the group and the instructor. Creativity is the personal quality that allows the trainer to take care of creating the most favorable conditions for self-knowledge, self-actualization and development of team members, which ensures the effectiveness of the training work.

Problems of the training of future practical psychologists to work with different categories of clients are disclosed through the disclosure of the creative potential of training group instructors. The trainer must have a great deal of patience because during the course of his work he can meet quite different people, encounter with various problems, which require endurance, volitional self-control, flexible and divergent thinking. Training itself is the most effective technology of teaching specific skills and abilities, and creativity – a personality trait, a guarantee of professionalism.

Key words: *creativity, personality trait, professionalism, training, training technologies, training group instructor.*

УДК 159.922.6:[378.147-057.212]

Т. П. БЕРЕЗЮК

МЕТОДОЛОГІЯ КОМПЛЕКСНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ВНЗ

Стаття присвячена теоретичному аналізу проблеми професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. Розкривається сутність понять «особистість» та «становлення», необхідних для глибокого вивчення процесу формування досліджуваної проблеми. Автор надає обґрунтування теоретико-методологічних засад вивчення питання психології професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів. Подано приклади емпіричних методів дослідження, які

З М І С Т

Павелків Р. В., Василюк В. М., Юдкіна Х. В. Змістовий аналіз дефініції «емоційне вигорання в спорті».....	5
Вірна Ж. П., Повар К. О. Статеворольова ідентифікація як чинник психологічного благополуччя сімейного подружжя.....	12
Артемова О. І., Дружиніна І. А. Креативність як запорука професіоналізму ведучого тренінгових груп.....	18
Березюк Т. П. Методологія комплексного психологічного дослідження проблеми формування професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів в умовах ВНЗ.....	24
Бігунов Д. О. Мовленнєва поведінка особистості: комунікативні стратегії та тактики.....	31
Гаврилюк Н. П. Вплив типів сімейного виховання на психоемоційний стан дитини.....	37
Грицюк І. М., Сидорук І. М. Теоретико-методологічні передумови нейротеології: особливості мозку та поведінки релігійної людини.....	45
Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості.....	50
Іванюта О. В. Психолого-педагогічні аспекти формування авторитету викладача.....	57
Іванюта О. В. Особливості розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків.....	63
Клочек Л. В. Психологічна програма оптимізації розвитку соціальної справедливості у педагогічній взаємодії.....	70
Корчакова Н. В. Стимулювання просоціальних тенденцій особистості у періоди дитинства та підлітковості.....	78
Коць М. О., Ятчук Т. М. Особливості психологічної корекції емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.....	85
Крижановська З. Ю., Новосад Т. В. Психологічні відмінності в самореалізації підлітків міста та села.....	90
Литвин Н. І., Борецька О. В., Сойко О. В. Комплексна психолого-педагогічна реабілітація дітей з особливими потребами засобами сенсорної інтеграції.....	94
Магдисюк Л. І., Павлова Б. В. Особливості застосування судово-психологічної експертизи у судочинстві.....	100
Оксентюк Н. В. Проблема психічного здоров'я: європейський досвід.....	106
Осьмак Л. П., Безлюдна В. І. Розвиток соціальних здібностей у середньому та старшому підлітковому віці.....	113
Павелків В. Р. Психологічні основи мінімізації деструктивних проявів агресії у підлітковому віці.....	120
Панасюк В. М. Корекція агресивних поведінкових конструкцій у підлітковому віці: теоретичний аспект.....	126
Рудюк О. В. Типологічні особливості особистісної структури безробітних.....	133
Ставицький О. О., Ставицька О. Г. Психологічний аналіз соціальної установки до інвалідизованих людей в демографічній площині.....	140

Федоренко Р. П. Аналіз психологічних особливостей подружньої зради на різних стадіях функціонування сім'ї.....	146
Хомич І. С. Фізіологічні і психологічні аспекти соціальної адаптації дитини до школи.....	152
Хупавцева Н. О., Максимчук В. Б. Формування і розвиток лідерських якостей студентів-психологів.....	158
Щедріна М. М. Соціально-психологічний супровід студента у період адаптації до навчання у ВУЗі.....	165
Яницька О. Ю., Іванюта О. В., Динаміка формування та розвитку операціональних характеристик візуального мислення в підлітковому віці.....	170
Яницька О. Ю. Взаємозв'язок різних видів мислення як психологічна проблема.....	177
Відомості про авторів	182

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 10

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 10 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 188 с.

УДК 159.9+316.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2018

Підписано до друку 28.05.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 21,86. Наклад 300. Зам. № 38.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.